

בעיקר דין זה נראה היות דהכמות וצמסקל הם כמו ב' חלות והיות והיה עוד קודם שצנע על זה א"כ כיון דבעל החנות לא היטעהו והיה לו להלוקח לדקדק בשעת קנייתו שאין ראויים לצנוע עליהם בלחוד ללחם משנה א"כ ודאי מדינא צריך לשלם על עוד חלה.

וב"ב אם תחזירם לבעל החנות ובעל החנות יסכים לקחתם ושיחזירם לבעל המאפיה דהם רגילים שמחזירין להם הלחם והחלות הפגומים ואינם מפסידים ע"ז שיכולים להפרידם ולאפותם ולמכרם שנית תעשה כן דאל"כ ודאי דאין כאן חשש מקח טעות דעל הקונה מוטל לראות מה שלוקח ואם אכלו וודאי דחייב לשלם עוד חלה לבעל החנות כיון דצמסקל הם כמו ב' חלות והדרך כן הוא דבשעת אפיה החלות מתדבקות אחד בשני בשעת אפיה ועפ"י רוב ע"י פירוד קל נפרדים וצכה"ג כשר ללחם משנה אחר שמפרידם כמש"כ בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א

(סי' קנ"ז) וצו"ת נור יעקב (ס' קנ"א) לענין מנזות הנאפות כך ואפי' ניכר שהיו דבוקים מותר צכה"ג וכו' באורחות חיים או"ח סי' רע"ד (סק"א).

ולבן גם אם אירע שנדבק אחד בחוץ השני ממש אין לך שום חביעה על בעל החנות או על בעל המאפיה דראה מה שקנה והלוקח צירר לעצמו ולקחו והוי לי' לראות שהם כא' ממש ולכן הדין דאם אכלו הלחם כבר ודאי דחייב אהה לשלם על עוד חלה אחת וגם בעל החנות חייב לשלם צכה"ג לבעל המאפיה על עוד חלה אחת כיון דצמסקלו הוא כמו ב' חלות ולכן בנידון דידן שנוכרת קודם שאכלו החלה אם יסכימו בעל החנות והמאפיה לקבלו חזרה מה טוב ואם לאו עליך לשלם על עוד חלה אחת.

הנלענ"ד כתבתי

יצחק שמואל שכטר

אשר החכמה

סימן מו

בנדון גדר משכורת של אברך בול

נשאלתי מהרה"ג המפורסם הרב שלמה זלמן בריל שליט"א דומו"צ דקהלתינו

בנדון אברך שלמד כל החודש בכולל ובאמצע החודש שלח"כ עבר ללמוד בכולל אחר והנהלה אינו רוצה לשלם לו עבור החודש הקודם שעדיין למד שם ונידון השאלה הוא אם השכר

החדשי שהנהלה משלמת לאברכי הכולל הוא כשכר פועל או כדקה.

ונידון השאלה לא הוי על סכום שמקבלת הנהלת הכולל מתקציבי משרד הדתות שזהו כיון דנתקבל ע"ש האברך ולמד בכולל כל החודש ודאי שצריך ליתן לו זאת וא"א לעכבו ורק

על יתרת הסכום שהנהלה משלמת על זה אם יכולין לעכב ולא לשלם.

וזה החלי בעזרי"ת

במרדכי פ"ג דסנהדרין פו"ב סימן תש"ד
(כ"א ע"ב) כתב מי שאמר לחתנו העשיר תלמוד עם בן ואני משלם לך פטור כיון דלאו עני הוא ובלא"ה חייב ללמד עם בנו יכול לומר משטה הייתי בך ואע"ג דלא טעין טענין ליה אע"ג דלא טענין ליה בשאר משטה, וכ"ה ברמ"א חו"מ סימן פ"א ס"ח.

הרי מבוחר מדברי המרדכי והרמ"א שרק
היכא שהוא עשיר וגם מחויב בלאו הכי ללמוד עם בנו, רק אז יכול הוא לטעון משטה אני בך, והסמ"ע שם (סק"ה) כ' אע"ג דכתב הטור וגם המחבר בסמוך (ס"ה) דלא אמרינן משטה אלא כשחובצו היינו דוקא כשהודה שחייב לחבירו מנה בלא תביעה דאין טעם להשטאתו אצל היכא שיש טעם סברא לומר שכונתו הי להשטות כגון זה שלמנוה נטחון שילמד עם בנו וגם שהוא בן בנו וגם הוא עשיר שהיה מוטל עליו ללמד עמו או לשכור לו מלמד ככה"ג טענין אפי' עבדו שלהשטות נטחון.

(א) וכתב הסמ"ע דדין זה כפול לקמן בס' של"ו
בהג"ה ושם כתב לחתנו סתם, ולא כתב בלאו העשיר, ונריך להגיה שם העשיר, וכ"כ במרדכי תיצת העשיר. משא"כ אם הוא אינו עשיר ואפילו אם הוא אינו עני, הרי הוא בן חייב לשלם לחתנו את מה שהצטיח וזה לכאורה כהמצי"ט שהביאו הכנה"ג, "שאם המקבל צעל תורה, ומשום מנוה דעץ חיים היא למחזיקים בה אינו יכול לחזור בו".

(ב) אבל דעת הש"ך שם (סק"ה) ח"ל "העשיר
לאו דוקא אלא ר"ל כל שאינו עני שהיה חייב ללמד עם בנו או לשכור לו מלמד, וע"כ לא כתב הרב לקמן ר"ס של"ו העשיר".

ומה הוא הגדר של עשיר או של עני לא ביארו
הסמ"ע והש"ך וכתב שם הקלה"ח (סק"ג) דדברים אלו לשיעורין נאמר דאכתי מנא ידע כמות ואיכות העשיר וכן כתב שם התומים (סק"ה) דדברי הש"ך (סק"ה) דכתב לאו דוקא עשיר אלא כל שאינו עני שהיה חייב ללמוד עם בנו וכו' לא ברירן.

אבל בתשובת מיימונית לס' משפטים (סי' ס"ד) שם מבואר הענין ח"ל תשובת רבי על ראובן שנדר לשמעון חתנו ב' ליטרות כדי שיהי' לומד עם בנו יינו של ראובן זה ועתה רוצה ראובן לחזור בו כיון שלא הי' קנין בדבר ואינו חפץ ליתן לו אשיב בקצרה למרבה המשרה אם שמעון ירד מנכסיו כ"כ עד שלא היו לו מאתים זוז והי' נריך לטול מן הצדקה אז כל מה שנדר לו חמיו צדיבור צעלמא חייב ליתן לו כדאמר בירושלמי פ' הזהב אמר ליתן מנה לחבירו וציקש לחזור בהו חוזר הדא דתימא בעשיר אבל בעני נעשה נדר.

ובשו"ב דמנוה שמעון ללמוד עם בנו לא גרע בהכי דאלו אמר לו צדיבור צעלמא בלא תנאי מנה אני נותן לך נעשה נדר ואם ראובן הי' מודה בדברים חייב ליתן לו מה שנדר השתא דכפר ואמר להד"ס ישבע היסת שלא נדר לו ופטור עכ"ל.

ועפ"ז כ' הקצות שם (סק"ג) דמבואר מזה דאפי' עני המתפרנס מן הצדקה חייב ללמוד את בנו ושננתם לבניך כחייב צין לעני צין לעשיר אלא דמחויב לקיים מטעם נדר אע"ג דאינו מחויב מדין שכירות.

וא"ב עשיר דהכא היינו שיש לו מאתים זוז שאינו מתפרנס מן הצדקה ובסי' של"ו נמי דכ' חתנו סתם היינו דלאו עשיר אלא כיון דלאו עני הנוטל מן הצדקה הוא דהיינו שיש לו מאתים זוז פטור.

וְלִפְי"ז אִם הִ' קִיִּין וּשְׁטֵר חַיִּיב, וּל"ד לַחֲלִינָה
בִּצְהַע"ו סִי קס"ט דִּלָּא מֵהֵנִי קִיִּין
וּשְׁטֵר דָּשֵׁם הוּא כִּידוּעַ הָאוֹנֶס דִּנְתַּצְטֵל הַמַּתְנָה
אֲבָל כֹּאן דִּאיֵנו אֹנֶס בְּדִבְרֵי מֵהֵנִי קִיִּין וּשְׁטֵר אֲבָל
אֲחַס עֵידי לֹא מֵהֵנִי כִּמ"ש הַש"ךְ וּבְתוֹמִים.

דְּהִי לִפְי"ז בְּנִי"ד בִּצְהַרְכִּי כוֹלֵל שֶׁהֵם בְּדֶרֶךְ כֻּלָּל
עֲנִיִּים וְלֹא עֲשִׁירִים וְכִמו"כ אֵין אֲבִרְכִי כוֹלֵל
מִחוּצִים לְלִמּוּד דּוּקָא בְּיוֹם, שֶׁהִרִי הֵם מוֹתֵרִים
לְעִבּוּד בְּמִשְׁךְ כֹּל הַיּוֹם לְאוֹרֶךְ פְּרִנְסָתָם וּבְלִילָה הֵם
יִלְמְדוּ, וְגַם ע"פ רוֹב הַנִּהְלָת הַכוֹלֵל מִכְחִיצָה לֵהֶם
קִדְרֵי זְמָנִי הַכוֹלֵל שְׁחִיבִים לִהְיוֹת נוֹכַחִים בְּשַׁעוֹת
מִסּוּיָמִים, וְגַם הֵם מִקִּדְרִים לֵהֶם קִדְרֵי לִימּוּד
וּבְחִינוֹת שְׁחִיבִים לִהְתַּנַּהֵג כְּרֹנֶס וּא"כ וְדִאי לֹא
שִׁיךְ לֹמֵר כֻּלָּל מִשְׁטָה הֵייתִי בָכֶם. וְחִלּוֹק מִדִּין
הַמִּרְדְּכִי וְהַרְמ"א וְחִיבִים לְשֵׁלֶם לֵהֶם שְׁכָרָם
מִשְׁלֵם.

וְהַתּוֹמִים סִימָן פ"א (ס"ק"ב) כ' וו"ל:
וּבְתַשׁוּבָה הָאֲרַכְתִּי לִמָּה לֹא אֲמַרְיִן
כִּיִּין דְּבִפּוֹ מִתְחַיֵּב מֵהַ בְּכָךְ דְּבִלְבּוֹ הִיָּה כּוֹנֵה
לְהַשְׁטוֹת, הֵא קִי"ל דְּבָרִים שְׁבִלָב אֵינֶן דְּבָרִים
וְנִרְיָךְ לֹמֵר כִּיִּין דִּהֲרַגְלוֹ לְהַשְׁטוֹת, לֹא הו"ל
דְּבָרִים שְׁבִלָב, דְּדְבָרִים שְׁבִלָב הוּא הֵיכִי דְּפָה סוֹתֵר
הֵלֵב, אֲבָל כֹּאן הַכֹּל שׁוֹיִן דָּגָם בְּפִיו הוּא רַק דֶּרֶךְ
שְׁטוֹת וּשְׁחֹק וְאֵין פִּיו סוֹתֵר כּוֹנֵה הֵלֵב כֻּלָּל
ע"ש. וְא"כ בְּנִי"ד כְּשֶׁמִּקְבְּלִים אֲבִרְכִים לְלִמּוּד
בְּכוֹלֵל וְדִאי פִּיו וְלִבָּם שׁוֹיִם לְשֵׁלֶם לֵהֶם כְּפִי
שֶׁהִצְטִיחוּ וְלֹא יִכּוּלִים לַחְזוֹר.

וְלִבְּן הָגֵם דִּלְכֹּא' עֵיקֶר שְׁכָר הַחֲדָשִׁי שֶׁמִּשְׁלָמִים
לְאֲבִרְכִי הַכוֹלֵל דֶּרֶךְ הָעִבּוּדָה בִּזְהָ הוּא אֵינוֹ
כְּשֶׁאֵר פּוֹעֵל שְׁעוֹשָׂה פְּעוּלָה לְבַע"ה"צ רַק עוֹשִׂין
לְעֲמָם וְלִזְמַנִּים כ"א כְּדִי לְהַתְעִלוֹת בְּמַעֲלוֹת
הַתּוֹרָה כִּיִּין דְּעַפ"י רוֹב הַנִּהְלָת הַכוֹלֵל מִכְחִיצָה
לֵהֶם אֶת הַקִּדְרִים וְהַזְמִנִּים שְׁחִיבִים לִהְיוֹת נוֹכַחִים
בְּכוֹלֵל וּמִקִּדְרִים לֵהֶם קִדְרֵי הַלִּימּוּד וְהַבְּחִינוֹת

לִפְי"ז אִפִּי צַעֲנִי אִם מֵת הַנּוֹדֵר אֵין הַיּוֹרֶשִׁין
מִחוּצִיִּין לְשֵׁלֶם כִּיִּין דִּלָּא שְׁכִירוֹת הוּא
דִּאִפִּי עֲנִי מִחוּצִי לְלִמּוּד אֶת בְּנוֹ וְאֵינוֹ אֲלֹא
בְּתוֹרַת נֹדֵר וּמִבּוֹאֵר בְּסִי"ג דְּנוֹדֵר וּמֵת אֵין
הַיּוֹרֶשִׁין מִחוּצִיִּין לְקִיִּים אֶת נֹדְרוֹ.

(א) אֲמַנָּה לִפִּי מ"ש (בס"ק ד') דֹּאֵם נִשְׁבַּע
לְשֵׁלֶם מִחוּצִיִּין הַיּוֹרֶשִׁין לְשֵׁלֶם כִּיִּין
דִּלָּא לְהַשְׁטָאָה נִתְכוּיִן ה"ל שְׁכִירוֹת גָּמוּר ע"ש
א"כ ה"ה בְּנוֹדֵר לְעֲנִי כִיִּין דִּנְתַּחֲחִיב עכ"פ מִתּוֹרַת
נֹדֵר א"כ לֹא לְהַשְׁטָאָה נִתְכוּיִן וְכִיִּין דִּלָּא
לְהַשְׁטָאָה הַדֵּר הוּא לִיָּה שְׁכִירוֹת גָּמוּר וְכִמוֹ
שִׁיבּוֹאֵר לְקָמֵן ע"ז.

(ב) וְכ' הַנְּתִיבוֹת (ס"ק"ג) מִשְׁכ' הַקֶּלֶה"ח דְּחַיִּיב
מִשּׁוֹם שְׁכִירוֹת לִיתֵּת דְּכִיִּין שֶׁהוּא מִחוּצִי
בְּדִבְרֵי לִית בִּיהַ מִשּׁוֹם שְׁכִירוֹת דִּהוּי כִּמוֹ שֶׁאֲמַר
עֲשֵׂה לָךְ סוּכָה אִן תְּפִילִין לְעֲמָךְ דִּלִּית בִּיהַ מִשּׁוֹם
שְׁכִירוֹת, וְהִגֵּה"מ שְׁכַתָּה הַטַּעַם דְּמִשְׁטָה דְּס"ל
כְּשֶׁנִּתְכוּיִן לְהַתְחַיֵּב וּלְעֲשׂוֹת מַלְוָה בְּמִמּוֹנוֹ הוּא
כְּשִׁירוֹת רַק שִׁיכּוֹל לְטַעוֹן מִשְׁטָה, וְהַש"ךְ חוֹלֵק
וְסָבִירָא לִיָּה דְּשֹׂאֵנִי חֲלִינָה דְּחַשִּׁיב כְּעֲשֵׂה לִי סוּכָה
כִּיִּין דִּהַחֲלִינָה הִיא טוֹבָתָה כִּיִּין שֶׁהוּא רוֹזָה לִיבָם
מִשְׁא"כ הַכֹּא, וּבְתִירוֹן הַשְּׁנִי כְּתִב דִּאִפִּי לְהִגֵּה"מ
דְּנִרְיָךְ לְטַעֲנַת מִשְׁטָה מ"מ לֹא מֵהֵנִי אֲחַס עֵידי.

וְעִיִּין תּוֹמִים שֶׁהִבִּיא לְשׁוֹן גּוֹף הַתּוֹשׁוּבָה שְׁכ'
שְׁעִיקֶר הַחִיּוּב הוּא מִשּׁוֹם נֹדֵר וְדָקָה
וְשִׁיעוֹר דְּעֲנִי הֵיִינוּ שֹׂאִין לוֹ ר' זְהוּצִים שְׂרָאוֹ
לִיטוֹל דָּקָה ע"ש.

וְאִף בְּשֶׁהִי מַעֲבֹרַת לִפְנֵי אוֹ חֲלִינָה מוֹטָעָה
נִרְאָה דִּאֵין לְחַלֵּק בֵּין עֲשִׂיר לְעֲנִי מִדְּסַתְמוֹ
הַפּוֹסְקִים ש"ה שֶׁהִי מוֹכֵרַת לְדִבְרֵי הוּא כְּנִדְרֵי
אֹנֶסִין מֵהַ שֹׂא"כ הַכֹּא שֶׁאֲמַר כֵּךְ בִּלָּא שׁוֹם הַכֵּרַח
נִרְאָה מִקְבָּרָא שְׁבּוּדִאי הַבְּטִיחַ לוֹ בְּכוֹנֵה וּנְתַחֲחִיב
לוֹ מִשּׁוֹם נֹדֵר וְאִם מֵת פְּטוּרִים הַיּוֹרֶשִׁים כִּמוֹ
בְּנֹדֵר וּמֵת.

החדשים מסתבר יותר דדינן כפועלים. דסדר זה אינן מחויבים בעצמם.

ורק היכא שהפועל השכיר מחויב לעשות פעולה מסוימת והשוכר הצטיח לו שכר עבור זה, פליגי הקצוה"ח והש"ך דלשיטת הקצוה"ח והחומים חייב לתת לו את השכירות כמו בכל שכירות, ולשיטת הש"ך אינו מחויב לתת לו שכר עבור זה מכיון שהוא מחויב בלא"ה לעשות את זה וכ"ז משום דיכול לומר משטה אני כך כנ"ל.

בישא"ב צנ"ד שלא שייך הטענה של משטה אני בכס וגם הרי אצרכי הכולל אינן מחויבים ללמוד דוקא בכולל זה והם יכולים ללמוד במקום אחר, וכן הם אינן מחויבים ללמוד הלימוד והצחינות וכן הם יכולים ללמוד צלילה ובשאר זמנים ולעסוק בסחורה לצורך פרנסתם ולכן כיון שקיבלו את האצרך במסגרת הכולל על דעת ליתן לו משכורת חדשית כפי תנאי הכולל וללמוד לפי סדר שהתוו יותר מסתבר לומר שדינן כפועל לכך כל זמן שהאצרך מחזיק תנאי הכולל ולמד כל החודש חייבים ליתן לו השכר כשאר אצרכים שחייבים לשלם להם את השכר עבור לימודם מטעם פועלים והוי שכירות אע"פ שיש להם מצוה צמה שהם לומדים אין זה משנה כלום וכנ"ל.

ור"פ ז' מעמד אצרך בכולל הוא כמעמד פועל, וכמו שהמסכם עם פועל לעשות לו עבודה מסוימת בתקופה מסוימת וקבע לו שכר על עבודתו חייב לקבלו לעבודה לכל התקופה שקובע ציניהם ולשלם לו השכר שקבעו, כך הנהלת הכולל שקבע עם אצרכים שילמדו כך וכך שעות ליום לתקופה מסוימת בשכר מסויים חייב לתת שכר על לימודם על כל התקופה שקובע ציניהם וגם אינן יכולים להפסיק ההסכם באמצע או להפחית משכרן דדינן כדין פועל.

ובספר כסא משפט (סימן י"ט) ג"כ דין צדין זה וכח דשאלה זו תלויה במחלוקת הנתיבות והקצוה"ח הנ"ל ולהנתיבות אינו חייב מדין שכירות ולהקצוה"ח חייב מדין שכירות ושם הוסיף דגם לאומרים דאין לחייבו מדין שכירות יש לחייבו מדינא דגרמי דכמו באמר לפועל שיעבוד אליו ובעל הבית חזר בו באופן שאין הפועל יכול למצא עבודה במקום אחר הרי זה כדבר האצוד וחייב צעה"צ לשלם לפועל מדד"ג ה"ג הכא.

ואף שהקצוה"ח הביא דעת הר"מ דאין חיוצ גרמי צמניעת ריוח רק בהפסד ממון ואין להוציא ממוחזק מ"מ כאן שהצטרף צד שכירות יש מקום לחייבו מדין גרמי ע"ש.

אב"ד אני על משמתי אעמודה דיותר מסתבר לומר דיש לאצרכי כולל דין פועל כיון דהתנו עמך ללמד בסדרי הכולל בזמנים מסוימים וגם ללמוד סדר לימוד מיוחד ולעמוד לצחינת חודשיות נראה יותר דחייב לשלם להם מדין שכירות ולא רק בתורת נדר וצדקה.

ואדרבן מילתא שבזמן היווסד כוללי הש"ס ע"י מרן אדמו"ר זי"ע והתשלום לאצרכי הכולל הנ"ל צמשך השנים השתחק מאוד מהקצוה"ח שהיו אז ואצרכי הכולל ציקשו ממנו שאשטח טענתם לפני כ"ק רבינו זי"ע ולצקשו להעלות המשכורת החדשית כי היה תשלום שאינה מספקת את צעליה וצחוק אחד השיחים שהי' לי אז בזמנו צוה עם כ"ק רבינו זי"ע אמר לי רבינו זל"ק תגיד לאצרכים שמילא אס לימודים היה לטובתי ואני הייתי מתעלה ע"י זה צודקים הם צטענתם אבל היות וכל כוונת ייסוד הכולל הש"ס, שיוכלו בזמן קצוב לפי התכנית (שהיתה רבינו זי"ע) לגמור בזמן קצוב וקצר ש"ס עם ראשונים וד' חלקי שו"ע כדי להורות הוראה בישראל א"כ

הם מקבלים רובו ככולו התועלת מזה ונמצא שמקבלים הם הרבה.

ולמותר לזין שרבינו ז"ע נענה לבקשתם והוסיף להם הרבה לשכר החודשי, ומ"מ ודאי שיחת חולין של ח"ח צריכין לימוד ומכ"ש של גדול הדור ואין אדם עומד על דעת רבו וכו'.

ובעת לפי דברי הקלות והנתיבות הנ"ל הבנתי קצת כוונתו דדן לומר בזה דשכר אברך כולל בכלל ואברכי כולל ש"ס בפרט הם לא כשאר שכר פועל רק כנדון שכתבו הקלות והנתיבות שיש שפעולתם היא לטובת עצמם וא"כ יש לדון בשכרם בגדר נדר נדקה וכדו' ומ"מ לא החליט ברור כן כנ"ל כיון שלומדים לפי תנאי שאחרים החוו להם ועוד טעמים שכ' לעיל יש סברה ג"כ לומר דהוי בגדר שכירות ויש לשלם להם שכרם משלם.

שו"ר שצטברא זאת הלך ג"כ הסבא קדישא מהר"א אלפנדרי ז"ע וכ"ה בשו"ת והנהגות (שטרנבוך) ח"ג סי' ת"ע (אות ט') דדן שם בענין אי שייך כל תלין במעבד תשלום שכר לאברכי כולל ובני ישיבה בזמנו וז"ל בענין תשלום לאברכי כולל שהמנהל אינו משלם בסוף החודש ומאחר יום אף שיש לו כסף אללו, ב"פתחי חושן" מביא מהסבא קדישא מהרש"א אלפנדרי ז"ל דבני ישיבה דינם כשכיר והמנהל שאחראי עובר בכל תלין, והיינו טעמא שמשעבד אותם ללמוד מה שקובע ללימוד התורה, ושילמדו ככולל דוקא, ואפילו באי תשלום שכר בטילה עוברין כמבואר בחזו"א ב"ק (כ"ג ס"ק ח') ע"ש, וכן אברכי הכולל דינם כשכירים ודין תורה לשלם להם בזמן ע"ש.

וברמב"ם פי"א ממכירה הט"ו כ' וז"ל: "כיצד האומר לעדים הוי עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה, או שכתב לו בשטר הריני

חייב לך מנה אף על פי שאין שם עדים או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה שבשטר, אף על פי שלא אמר אחס עדיי, הואיל ואמר בשטר הרי זה כמו שאמר הוי עלי עדים וחייב לשלם, אף על פי ששניהם מודים והעדים יודעים שלא היה לו אללו כלום שהרי חייב עצמו וגמר ושעבד עצמו כמו שמשעבד הערב, וכן פסק בשו"ע חו"מ סימן מ' סעי' א' ע"ש.

ובי"ש"ב הש"ך שם בחו"מ סי' פ"א (סק"ו) דאפי' להר"מ דיכול להתחייב עצמו בלא קנין כלעיל סימן מ' כל זה בלא תנאי.

עיין בתומים סימן פ"א (סק"ו) שכ' דמ"ש הש"ך אע"ג דקיי"ל כרמב"ם היינו בלי תנאי אבל בתנאי א"י להתחייב רק בעיני קנין, לא נראה דאפילו התוס' והרא"ש דסבירא להו בעלמא דלא כהרמב"ם דא"י להתחייב א"ע רק בעיני קנין או שטר, מודים באומר לחבירו עשה כך אחן לך וחבירו עשה על פיו דמתחייב, ושכיר הוא בא בשכרו ואין צריך קנין ושטר כלל וזה ברור ופשוט ע"ש.

ובעיקר דין התחייבות אי הוי מה"ת או מדרבנן

(א) יש מהאחרונים שסוברים שהתחייבות מועילה מן התורה (כ"כ הנה"מ בסימן ס"ו סקב"ג, ובאמרי בינה הלואה ס' א' ובנחל יצחק ס' ס' אות נ') ובקצת ח"ס ס' ס' (סק"ה) ובהפלאה בכחוצות (פד, בד"ה שכולו) כתבו שאפילו אם נאמר שהשעבד נכסים הוא מדרבנן, הרי החוב עצמו הוא מן התורה (ב) ואילו שאר האחרונים סוברים שכל החיוב בהתחייבות הוא מדרבנן (עיין בנו"ב מהדו"ק ס' כ"ח ומהדו"ת חו"מ ס' מ"ב ועוד).

ובי"ש"ת רע"א (סימן ל"ז) כתב דהיכא דאין קהדי דרואה ליתנו לו בדעת גמור לא

וגדר ר' זון בזמנינו עיין בטור יור"ד ס' רנ"ג (ס"ב) לאחר שהביא את הדין של סוף פאה הנ"ל כ' וי"א שכל אלו השיעורים לא נאמרו אלא בימיהם שהיה להם קופה ותמחוי והיו מחלקין מעשר עני בכל שנה והיו נוטלין לקט שכחה ופאה לפיכך שיערו שמי שיש לו ר' זון לא יכול לפי שיכול לעבור בהן שנה, ולשנה הבאה יהיה לו צמח שיהיה, אבל האידנא שאין כל זה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי להתפרנס מן הריות.

תדע לך שהרי יש חילוק בין אם נושא ונותן שאז אפילו אם יש לו ר' זון לא יכול שאפשר לו להתפרנס מן הריות, אלמא דהכל לפי הענין ואפשר כי בימיהם היתה ההוצאה מעוטה ואפשר להתפרנס בריות של ר' זון אבל האידנא א"א והכל לפי המקום והשעה וכן פסק השו"ע להלכה שם בסעיף ב' ע"ש.

והפ"י כל מי שאין לו קרן, אשר אפשר לחיות מהריות שנה תמימה ודאי שמותר לקחת מזדקה וכמו"כ הנהלח כולל שהצטיחה לאצרכי כולל שכרם אי אין להם קרן כנ"ל הרי הם חייבים לתת להם גם מתורת נדר ולדקה.

ואפי' אם יש לאצרך כולל ממון המונחים בעסק, או בצנקה, ויש לו מזה רווחים עפ"י היתר עסקא כעשרה אחוז לשנה נשאל בשו"ת חלקת יעקב יור"ד סימן קל"ז (אות ג') האם זה נקרא חמישים זון שהוא נו"נ בהם, דשם אין זה מו"מ כי מו"מ נקרא כדרך התגרים הנו"נ כל היום ומרויחים פי כמה וכמה מהקרן משא"כ הרווחים הנ"ל שלמעשה רק מזליין את הקרן שלא יפחות (וכידוע דמטבע פוחת והולך) והוא פוסק שם שכל זאת זה לא נקרא מו"מ רק צריכין לחשוב הקרן עם עשרה אחוז ג"כ לקרן והו"ל כמו שיש לו ששים זון ואינו נו"נ

בעינן כלל מעשה קנין, והוא עפ"י דעת התוס' בצכורות (י"ח.) וכן מבואר בתוס' כתובות (קב.) ע"ש, וא"כ י"ל דזה סברת הרמב"ם הסובר שאדם יכול להתחייב בהודאה גמורה לאמרינן דדעתו ליתנו לו כלל גמור והוי כאילו עשה קנין על זה והוא חייב לקיים את דברו אפילו בלי אתם עדי.

והשיטה זו נז"ד במצטיחים לקבל לאצרכים ולשלם להם הרי אנו יודעים שהוא נמכרין כלל גמור לשלם להם מכח הטעמים שנמצאו לעיל.

ובחושן אהרן סימן פ"א (סעיף א) כ' שטענת משטה אפילו אם שייך אינו שייך רק בהודאה לשעבר ולא במתחייב חיוז להבא וז"ל וגם במ"ש התומים דאחם עידי מהני לשלול טענת ההשטאה ומשמע דאפילו בנתחייב חיוז חדש נמי תלינן בהשטאה כל זמן שלא אמר אחם עידי לא נהירא דטענת משטה לא שייך כ"א בהודאה שנתחייב לו כבר ובהא הוא לאמרינן דאם אמר אחם עידי מהני.

אבל בחיוז שעתה צא להתחייב בחיוז חדש, לא שייך כלל טענת משטה, דכשהודה לו על תביעתו שפיר אמרינן דכשם שהשטית בי לתובעיני מה שאינו כך הודיתי לך מה שאינו, אבל להתחייב בחיוז חדש מי ביקש זאת מידו להשטות ולכך צנדון דידן דנתכוונו להתחייב כלל גמור חייבים לקיים את הבטחתם אפילו בלי אתם עידי וכ"כ בשו"ת נחם ישראל (סי' ג"ב).

ובעיקר דברי המהר"ם בתשובת מימיניות שהבאתי לעיל והתומים והקצה"ח דעשיר דכ' המרדכי והרמ"א ס' פ"א היינו שיי"ל מאתים זון דאז ל"ש לומר שיקיים דברו מתורת נדר ולדקה.

זהם ולכן דן שם להקל בזה לענין מעשר כספים ע"ש.

ואפילו מי שיש לו משכורת קצועה שממנה מתפרנס צדיות, אשר לכאורה הוא פשיטא שאסור לו ליטול מן הצדקה ואפילו שאין לו קרן, בכל זאת היום בזמנינו מותר לו לקחת צדקה לקנות דירה.

וב"ב בשו"ת שצט הלוי חלק ב' יור"ד (סימן ק"ב) וז"ל מכ"מ כהיום שגם מי שהוא מתפרנס ממשכורת דרך כבוד, מכ"מ כשמגיע לשאלת הדירה אין זה די לקנות או אפילו לשכור שא"א זה בארץ ישראל אלא ציורק מאד, פשיטא דלענין דירה עכ"פ נחשב עני, כיון שאין לו מאתיים זוז בערך של היום והכל לפי המצב והתקופה כמצואר צטור ובמרדכי ובשאר פוסקים, לפי מה דק"ל"ן ציו"ד סי' רנ"ג (ס"ב) והוא מהטור בשם הסמ"ק דבזה"ו אפילו יש לו מאתיים זוז לפרנסת שנה אחת יכול ליטול מן הצדקה.

א"ב גם אם לא יקנה ומספיק לו ל"ב חודש מכ"מ מותר ליטול וטעם הדבר כמ"כ הטור דרך כשהיה מעשר עני לקט שכחה ופאה וא"כ כשיעבור שנה צפרנסת י"ב חדש יהי מתנת עניים מוכנים לפרנסתו, משא"כ בזמנינו מותר ליטול עד שיהי לו קרן שממנה יכול התפרנס הוא וביתו.

וא"ב לפ"ד רובם ככולם אצרכי הכולל הנשואים ללמוד מותרין ליקח צדקה וחייבין ליתן להם מטעם נדר.

עב"פ נראה מסקנת הדברים דלרוב הפוסקים (וכמ"כ ג"כ הסבא קדישא אלפנדר ויעוד) יש לאצרכים מעמד פועלים וחייבים לשלם על מה שלמדו ולפ"ז פסקו גם דאין להפסיק להם את

ההסכם באמצע הזמן ולגרוס להם הפסק אם כעת לא יכולים למצא מקום לימודים אחר, וכעין זה כ' ג"כ בשו"ת נחל ישראל סימן נ"ב ועוד הוסיף טעם לחייב מדין נדר וצדקה עיי"ש.

וב"ב יש נפ"מ ציניהם לגבי חיוב יורשים ואם ירדים לנכסיו וכמ"כ הקל"ה"ח והנחה"מ הנ"ל ומ"מ כ"כ בזמנינו בצדרי הכולל שלומדים קדר מיוחד וגם צריכים להבחין בכל חודש ע"ז וצריכים להיות שם בזמנים מיוחדים צרוב שעות היום יוחר מסתבר לומר דדינו כפועל.

צו"ר בשו"ת שצ"ל חלק ח' (סימן שט"ו) דדן בענין הפסקת תמיכת כולל אצרכים לאחד מחצרי הכולל באמצע הזמן, והספק הוא אי יש לתמיכה זו דין משכורת של פועל שאז צודאי נתחייב המעביד לשאת בהוצאת העובד לכל הזמן, או אפשר דאינה נידונה אלא כתמיכה ומענק בעלמא ורשאי להפסיקה, מטעם שימצא לנכון.

וע"ז השיב השצ"ל בעיקר הלכה זאת בספק זה כבר נסתפקנו מכמה שנים, אבל מעודי לצי נוטה יותר דלפי מציאות הכוללים היום דין פועל יש לו, והו"ל עכ"פ לענין זמן זה שנתקבל כולל לא פחות מזמן אחד כמלמד ואם כבר התחיל בלימודו זמן מה כשאר חצרי הכולל, ואם אין טעם מספיק לפטר אותו עפ"י התנאים שציניהם דינו כפועל שצריך לשלם לו עכ"פ כפועל צטל כמצואר חו"מ סי' של"ג ס"ב, ובזה צנ"ד י"ל דצריך לשלם לו שכרו משלם עפ"י המצואר חו"מ סוס"י של"ד בשו"ע ורמ"א דלומדי חורה יוחר נח להם ללמוד מלילך צטל.

וע"ש מש"כ לחלק ציטוד הדבר דאם מייסד הכולל מרויח על ידם, ועבור זה נותן להם שכרם ודאי דדע"ת נוטה דנדונים כפועלים שאי אפשר להפסיק משכורתם כשאין מוצאים

המשכורת על החודש שלמד שם כמו שמשלמים לשאר אצרכים בין מדין שכירות שנתחייבו ענמם ליתן כמבואר בצ"מ ע"ו וכדין פועל כמס"כ הפוסקים הג"ל וגם מדין נדר ודקה שעפ"י רוב גדר אצרכי כולל כעני כמס"כ הפוסקים מהטעמים המבוארים לעיל.

הנלענ"ד כתבתי

יצחק שמואל שכטר

לשכור למקום אחר כמבואר בש"ס ושו"ע, ולענייניו שאין מוצאים באמצע הזמן כולל שיקצלים, וא"כ אסור להפסיק מלאכת שמים שלהם באמצע אם לא ע"י פשיעה מצד בן הכולל ענמו שלא עמד בהתחייבות שלו.

תבנא דינא

בני"ד אם האצרך שמר קדרי הכולל ולמד כפי תקנות הכולל חייבים לשלם לו כל

סימן מז

בנידון מי שקרע לחברו טלית קטן כמה צריך לשלם לו

הפחת אלא ישלם זהמה שלימה וכלים מעולים והשצרים שלו ואע"ג דקיימא לן ישיב לרבות שוה כסף ככסף ואפי' סובין, גנב וגולן שאני משום דכתיב אשר גול כעין שגול הלכך צריך להחזיר הגזילה או דמיה ולא סובין.

ובן משמע בירושלמי דקתני מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגולן א"ר אבא בר ממל חיים שנים ישלם ולא מתים, עד כדון גניבה גזילה מנין א"ר אבא בר ממל והשיב הגזילה אשר גול כאשר גול והיינו טעמא דגנב וגולן קנו מיד כשהוציאו מרשות בעלים אבל מוזיק לא נתחייב אלא כמו שהוזיק וה"ט דמ"ד אף לשואל כיון דחייב באונסין נמלא שקנאו משעה שהוציאו מיד הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב וגולן, ע"ש.

ובח"י חת"ס חולין (מ' ע"ב) כ' וז"ל רמב"ן שצריטב"א במס' ע"ז (מ"ג ע"ב ד"ה מכדי ירושה וכו') באמצע הדבור) אבל האוסר דבר

מוצש"ק פנחס חש"ס

לכבוד הבה"ח בנש"ק ה"ה רפאל אהרון ברזובסקי הי"ו גין כ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א

בנידון שאלתו באחד שקרע לחצירו ט"ק אי צריך לשלם לו ט"ק חדש כיון דהניזק טוען דאין דרכו ללבוש ט"ק עם תפירה כיון דלא נהגו בני אדם לילך בכך, או סגי שישלם לו הפחת ההפרש שבין ט"ק שלם לט"ק קרוע.

וזוה החלי בעזהשי"ת

וזהנה בעיקר דין זה עיין בגמ' ב"ק (דף י"א ע"א) אמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגולן אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי, וברש"י שם הטעם דשמין בנזקין דכתיב והמת יהיה לו עיין שם בסוגיית הגמ'.

ובתוס' שם (ד"ה אין שמין) כתבו אין שמין הנזילה והשצרים לבעלים שיחזיר הגנב